

L'ÚS DE LA PRÀCTICA REFLEXIVA A LES PRÀCTIQUES CLÍNQUES

Josefina Patiño i Masó.
Escola Universitària d'Infermeria
Departament d'Infermeria
josefina.patino@udg.edu

Objectius

1. Crear un espai de debat i confrontació dels aprenentatges que realitza l'estudiant d'infermeria durant la seva pràctica clínica a l'Hospital, aprofitant al màxim les competències que prèviament ha adquirit a l'Escola.
2. Desenvolupar habilitats de cooperació i de treball en equip amb altres companys i professionals infermers.

Desenvolupament

L'activitat infermera té lloc en situacions socials complexes de vegades no exemptes de certa ambigüitat i que no poden resoldre's només aplicant els coneixements científics adquirits i les tècniques. Quan la infermera defineix un problema, valora uns elements i en rebutja uns altres per construir-lo, i portar a terme l'acció que més s'adeqüi i benefici a la persona que atén, esta construint al mateix temps una realitat que no és externa o independent del seu marc d'interpretació. Cada persona, cada malalt i cada cas són únics, el context en el que s'ha de resoldre el problema es percep com una situació particular i amb unes característiques específiques, que poden arribar a ser complexes i canviants. El professional infermer, sovint es veurà obligat a ajustar els protocols, perquè aquests s'adaptin el més possible a la persona.

L'experiència prèvia del professional i els seus sistemes apreciatius segurament seran alguns dels esquemes que farà servir per dialogar internament amb la situació problemàtica, en un procés reflexiu en el que la intuïció i l'art jugaran un paper essencial (Medina 2006).

Els professors i els professionals infermers que interactuen amb l'estudiant durant el seu procés formatiu a les pràctiques clíniques, juguen un rol fonamental (d'estimuladors, facilitadors i motivadors per a l'aprenentatge) si ajuden a l'estudiant a reflexionar sobre les cures, els procediments i les activitats que aquests porten a terme durant el pràcticum i els serveixen de guia en el procés de descobriment i construcció de coneixement amb significat (Teixidor, 2006).

D'altra banda saber treballar en equip de forma cooperativa és una competència necessària per a moltes professions (Pujolàs, 2004). Per als futurs infermers/es també, donat que moltes de les activitats que desenvoluparan es duran a terme en el si d'un equip.

L'experiència docent que es presenta a continuació es porta a terme des del curs 04/05 amb els/les estudiants/es d'infermeria matriculats/des a l'assignatura d'Infermeria Materno Infantil de la Diplomatura d'Infermeria que s'imparteix a l'Escola Universitària d'Infermeria de la UdG, i dins el marc de les pràctiques clíniques.

Aquesta experiència té en compte 3 premisses que em semblen cabdals en el camp de l'adquisició de competències infermeres i que són:

- Que la pràctica professional és l'espai de coneixement per excel·lència i l'escenari més privilegiat per a l'actuació infermera, inclòs la docència.
- Que la pràctica clínica és un component essencial que permet a l'estudiant a través d'una atenció individualitzada, adquirir coneixements, habilitats i actituds necessàries per exercir la professió.
- I que el procés d'aprenentatge requereix d'una autèntica col·laboració entre qui ensenya i qui aprèn.

Els participants han estat els/les alumnes, la professora titular de l'assignatura, les professores de pràctiques i els /les infermers/es tutors/es. El propòsit inicial d'aquesta experiència va ser el de captar "*in situ*" la percepció dels/les estudiants/es vers les seves necessitats d'aprenentatge i d'adquisició de competències quan actuen a la pràctica clínica i és en aquest sentit que al llarg d'aquests anys s'han programat, preparat i realitzat activitats des de la pràctica reflexiva per donar resposta a la seves demandes. L'experiència va iniciar-se amb un grup reduït d'estudiants i professores i en un únic hospital, poc a poc es va anar ampliant fins arribar a la totalitat dels estudiants matriculats a l'assignatura.

Cada estudiant, ha de realitzar un període de pràctica clínica hospitalària (en un servei de maternal o infantil) de 4 setmanes de durada (de dilluns a divendres i torn de 7hores/dia). Cada alumne és assignat/da durant aquest període a un/una infermer/a del servei hospitalari on desenvolupa les seves pràctiques i té de referència a una professora tutora. Aquesta, és qui organitza i programa les 4 sessions clíniques (1/setmana) d'acord amb el grup d'estudiants que tutoritza. En aquestes sessions és a on l'estudiant treballarà mitjançant la pràctica reflexiva les seves vivències, experiències i aprenentatges relacionats amb la pràctica hospitalària que està realitzant i alhora enfortirà i o adquirirà determinades competències. Aquestes sessions es duen a terme en el mateix context hospitalari (aula universitària o similar), tenen una durada de 2 hores, hi assisteixen tots els estudiants (4 - 8) que fan pràctiques de l'assignatura en aquell mateix torn i període (això vol dir que potser a la sessió hi coincidiran estudiants que estan ubicats en diferents serveis i especialitats (sala de parts, prematurs, nadons, maternitat i pediatria).

La primera sessió té lloc el primer dia de pràctiques, en aquesta la professora explica l'organització prevista per el torn. A continuació, es fa un breu repàs del programa i de les competències i els objectius que han d'assolir els estudiants durant aquest període i es demana que aquests explicitin quines son les seves expectatives vers aquest torn. Seguidament es presenta a cada estudiant a la unitat hospitalària assignada i es fa un recorregut pel servei de manera que l'alumne conegui l'espai físic de la unitat. S'assigna i es presenta l'estudiant a la infermera que farà el seu seguiment durant tot el període. En acabar es fixa dia i hora de la propera tutoria.

En la segona trobada, cada estudiant explica, raona i valora el propi procés d'adaptació i compliment d'expectatives inicials, destacant els punts forts i els aspectes a millorar i marcant les accions que durà a terme per aconseguir els objectius proposats. L'alumne fa una breu presentació de les característiques generals de la unitat/servei hospitalari a on esta fent les pràctiques i posteriorment respon i argumenta les preguntes que els companys, professores i professionals li puguin fer en aquest sentit. A continuació, cada estudiant tria un tema relacionat amb les cures infermeres que es porten a terme a la seva unitat, per preparar-lo i presentar-lo en la pròxima sessió. Es pacta (amb tot el grup) dia i hora de reunió per a la següent setmana.

En la tercera sessió, cada estudiant fa un repàs i valoració dels aprenentatges realitzats i/o competències adquirides en les pràctiques. Cadascun explica (durant un temps marcat) el tema prèviament seleccionat (en la sessió anterior) i que probablement i per la seva especificitat els altres companys no tindran la oportunitat d'observar ni practicar durant aquest període. Seguidament es du a terme un torn d'anàlisi i debat dels temes exposats. Es torna a pactar un tema a treballar per a la propera sessió (en aquest cas amb grups de 2 persones). Es pacta dia i hora propera trobada.

En la darrera sessió, els estudiants exposen els temes treballats i seguidament s'estableix un torn d'anàlisi i discussió. A continuació se'ls explica el full d'avaluació amb el que cada infermera

avaluarà la seva pràctica i cada estudiant realitza la seva pròpia autoavaluació. Posteriorment cada alumne fa una reflexió crítica entorn als aspectes de la pràctica que considera que s'han de mantenir, incrementar, retirar o millorar. Per acabar, la professora realitza una valoració de cada estudiant sobre el seu treball a les sessions.

Avaluació

En acabar cadascuna de les sessions, els alumnes aporten al grup la seva opinió personal i la professora tutora els retorna feedback individual, valorant l'assistència, la participació, les aportacions i la capacitat crítica d'aquests.

En general els participants, valoren positivament el desenvolupament de les sessions i en destaquen principalment que aquestes:

- Augmenten l'intercanvi de coneixements entre estudiants, professores i professionals.
- Afavoreixen el procés d'ensenyament aprenentatge recolzant-lo en la reflexió durant i després de l'acció.
- Empenyen als estudiants a practicar, incrementar i enfortir competències transversals com ara el treball en grup i les habilitats comunicatives.
- Faciliten un espai i un temps per compartir experiències de la pràctica clínica amb d'altres companys i amb el guiatge d'un expert en la matèria.

N' obstant, també assenyalen alguns aspectes a millorar com ara:

- La inseguretat mostrada pels estudiants especialment en les primeres sessions (els costa participar).
- El control dels temps per a les intervencions de cadascun.
- El requeriment d'habilitats de comunicació i management de grups per part dels professors tutors.
- La participació en les sessions dels professionals infermers que tenen assignats els estudiants.

Conclusions

Durant les pràctiques els estudiants, s'endinsen en móns que de vegades els hi són desconeguts i per entendre'ls tracten d'accedir als significats que les infermeres professionals que tenen al cantó els hi donen. Però només podran aprendre de la situacions, quan intentin modificar-les, quan les modelin i portin a terme les accions, i alhora ho facin a través de les orientacions i respostes que els hi retornin les seves infermeres referents.

La transmissió del coneixement pràctic, pot no resultar fàcil, bàsicament perquè cadascun de nosaltres té una manera personal, irreplicable i única de portar-lo a terme; però també és cert que se'n pot aprendre.

El coneixement pràctic és experiencial, és molt difícil que és pugui aprendre a les aules, i aquí els professors de pràctiques hi juguem un paper clau, no és tracta tant de comprovar si els nostres estudiants fan o deixen de fer allò que han après a l'aula, sinó d'ajudar-los a reflexionar sobre les cures, els procediments i les activitats que porten a terme i encara més important, sobre el sentit que li atorguen

Com a punts forts d'aquesta experiència se'n destaca per una banda l'escolta de les necessitats, expectatives, preocupacions, etc. dels alumnes en realitzar el pràcticum, el treball col·laboratiu entre els participants (tots poden aprendre del grup i amb el grup) i l'oportunitat que té el professor de guiar a l'estudiant en un procés de descobriment i de construcció de coneixement amb significat, cercant un equilibri que combini el pensar, el sentir i l'actuar en la formació pràctica de les noves generacions d'infermers i infermeres.

Tot i que els resultats d'aquesta pràctica docent són valorats com a positius i enriquidors, s'estima que es poden millorar. Actualment, s'està treballant en la línia de perfeccionar diferents eines avaluatives (entre les que se'n destaca una rubrica d'avaluació, iniciada aquest curs) que permetin captar millor les demandes i necessitats dels protagonistes, cares a poder incorporar en

el pràcticum dels nou pla d'estudis, les modificacions oportunes d'acord als criteris marcats des de l'EEES. Cal també aconseguir una major participació de les infermeres assistencials en les sessions, que de ben segur ajudaran a millorar el procés formatiu dels estudiants.

Bibliografia

Medina, J.L. (2002). Practica educativa y práctica de cuidados enfermeros desde una perspectiva reflexiva. *Revista de Enfermería. Albacete*, 15, Recuperat 15 de desembre de 2009, a:
http://www.uclm.es/ab/enfermeria/revista/numero%2015/numero15/pr%C3%A1ctica_educativa_y_pr%C3%A1ctica_de.htm

Pujolàs, P. (2004). *Aprender juntos alumnos diferentes. Los equipos de aprendizaje cooperativo en el aula*. Barcelona: Octaedro.

Teixidor, M. (2006). El rol de la enfermera: una perspectiva humanista. [Ponència 5 è Congrés de l'Associació Catalana Infermeria Pediàtrica "Creixem Junts". Girona. 18,19 i 20 de maig]